

**Ämnesprovet 2005 i svenska och svenska
som andraspråk i grundskolans åk 9 och
specialskolans åk 10**

Skolverket

Förord

Ämnesproven i svenska och svenska som andraspråk för skolår 9 är obligatoriska och ingår i det nationella provsystemet. Syftet med proven är att de ska konkretisera kursplanens mål, samtidigt som de ska vara ett stöd för läraren i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig betygsättning över landet.

Resultaten från ämnesproven ger en nationell bild av kunskapsläget hos eleverna i slutet av grundskolan och utgör därmed ett av flera mått på måluppfyllelsen i svensk skola. I denna rapport redovisas en bild utifrån elevlösningar och lärarenkäter som skickats in till Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Parallellt på Skolverkets hemsida finns också en statistisk rapport om provresultaten i hela landet.

Syftet med denna rapport om ämnesproven år 2005 är att ge en återrapportering till de lärare som har genomfört proven samt att i någon mån fördjupa ett didaktiskt resonemang kring en eller flera uppgifter i provet.

Kristian Ramstedt
Enhetschef

Karin Hector-Stahre
Undervisningsråd

Birgitta Emanuelsson, Birgitta Garne, Ulrika Sjöberg

Hur gick det i svenska och svenska som andraspråk 2005?

En redovisning av provet för år 9 baserad på lärarenkäter och elevlösningar

Proven inom det nationella provsystemet konstrueras vid olika universitet och högskolor i landet. För proven i svenska och svenska som andraspråk ansvarar Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk, där en grupp erfarna lärare och forskare arbetar med konstruktion och utveckling av de nationella proven och de diagnostiska materialen både för grundskolan och gymnasieskolan. Utfallet av varje prov rapporteras dels via nätet, som den här rapporten, dels via Skolverkets totalinsamling av [provresultaten](#). Där finns uppgifter om det mesta: alla mätbara resultat på delprovsnivå och som helhet, förhållandet flickors/pojkars resultat, första- och andraspråkselevs resultat och andra intressanta uppgifter. Via Skolverkets databas Siris rapporteras resultat på kommun- och skolnivå.

Den här rapporten från provinstitutionen bygger främst på insända lärarenkäter, ca 1 400 stycken, och på genomgång av de elevlösningar som skickats till provinstitutionen, ca 1 700 stycken. Mycket intressant för 2005 är att nästan hälften (46 procent) av det inskickade materialet och provresultaten hänför sig till elever som läser svenska som andraspråk. Det har också visat sig att de resultat vi bearbetat stämmer mycket väl överens med Skolverkets större resultatinsamling och det är därför endast i fall av avvikelser vi också preciserar siffrorna från totalinsamlingen i den här rapporten. Vi vill däremot utveckla resonemanget om provens syfte, om typen av uppgifter och vad de ger för kunskap om elevers språkförmåga samt hur uppgifterna kvalitativt kan bedömas. De kvantitativa resultaten utgör naturligtvis en viktig bakgrund.

Vilka språkliga förmågor prövar proven?

Provet för år 9 är gemensamt för ämnena svenska och svenska som andraspråk. Syftet är att pröva om och hur väl eleverna når målen för skolåret. Ett andra syfte för provet är att utgöra ett stöd för lärarens betygssättning. Provresultaten är en del av det underlag läraren har när slutbetyget för varje elev ska sättas.

I ett ämne som svenska/svenska som andraspråk är det språkförmågan som prövas. Kunskapsområden som omfattar litterär beläsenhet, teoretisk förståelse av genrer, teoretisk analys av satser eller meningar, insikt i upplevelsens betydelse (av konst, litteratur, film och andra estetiska värden) kan av många skäl inte direkt prövas i ett nationellt prov. Alla dessa kunskapsområden berörs i målen att sträva mot, som är vägledande för lärarens undervisning. De realiserar emellertid på så olika sätt och efter så varierande förutsättningar att de svårligen låter sig prövas i ett prov för alla elever vid samma tillfälle. Språkförmågan, således, prövas och vad menas med det?

Språkförmåga innebär, i ett nötskal, att både i tal och skrift kunna

- uttrycka sig själv och förstå andra,
- urskilja centrala delar i ett innehåll,
- reflektera, jämföra och dra slutsatser kring detta innehåll,
- visa inlevelseförmåga och tolka innebörder.

Dessa fyra punkter är övergripande, men provsituationerna skiljer sig väsentligt åt för talat respektive skrivet språk. I den muntliga uppgiften, delprov B, lyssnar eleverna på litterära texter, och fokus ligger på vad texterna handlar om. Det som provas är elevens förmåga att förstå, urskilja centrala detaljer, dra slutsatser och tolka helheten. Dessutom ingår i uppgiften att fördjupa förståelsen genom samtal med en kamrat samt att själv kunna uttrycka de gemensamma slutsatserna inför resten av gruppen. I den här genomgången av proven 2005 kommer den muntliga delen inte att behandlas separat men diskuteras i det avsnitt som främst gäller elever med annat modersmål än svenska.

I delprov A och C är det skrivna ordet centralt: fokus ligger på att förstå innehåll och budskap i skrivna texter, både faktatexter och litterära texter, och att själv kunna uttrycka denna förståelse skriftligt. Därtill kommer att skriftligt kunna behandla ett ämne där inspirationen kan hämtas från provets texthäfte, men där eleven framför allt måste lita till sin egen uttrycksförmåga.

Att förstå skriven text, delprov A

Delprov A provar läsförmågan som den förklarats här ovanför. Det finns emellertid många steg i hur en människa förstår en skriven text, från att urskilja detaljer och finna fakta (både centrala och mer ovidkommande), via samband mellan orsak och verkan till att dra egna slutsatser och använda tidigare erfarenheter för att rimligt tolka textens innehåll och budskap och därmed helheten. I proven måste det finnas uppgifter där flera av dessa steg provas och där svaren också kan visa hur långt i sin språkliga förmåga eleven har kommit.

Att själv i skrift kunna uttrycka sin förståelse på ett begripligt sätt är viktigt – skribenten får inte alltför mycket förlita sig på att läsaren ”förstår vad jag menar, i alla fall”. Det är svårt att uttrycka komplexa tankar i skrift och just därför brukar vi framhålla att läraren som bedömer svaret, särskilt för andraspråkselever, bör fokusera begriplighet och innehåll mer än språklig form. Samma sak gäller förstås även många modersmålssvenska elever. För att i någon mån minska kraven på utförliga skriftliga svar på uppgifter i delprov A använder vi även flervalsfrågor, kompletterade med elevens motivering för det alternativ hon valt. Om varje alternativ i en sådan uppgift består av exempelvis två begrepp kräver svaret en hel del reflektion men ganska lite skrivande. Tyvärr har vi kunnat skönja att elever tycks tro att sådana frågor är lätta, och de förbiser därför att båda begreppen i rätt svarsalternativ ska stämma, vilket exemplifieras nedan.

Texthäftet innehåller ett utdrag ur boken *Inga bomber över Skärholmen*. Texten är inte kronologisk, utan utgår från två pojkar, Rashid och Peter, i nutid och blickar tillbaka till deras första tid i Sverige. Eleverna har att välja på fyra tvådelade alternativ när de ska tala om hur texten är komponerad. Rätt svar är att tidsföljden går ”från pojkarna i nutid till deras första tid i Sverige”. Många elever vänder på tidsföljden och skriver att texten går ”från pojkarnas första tid i Sverige till i dag”. Andra startar rätt och anger att texten går ”från pojkarna i nutid” men missar innehållet och skriver att den går tillbaka ”till året då de föddes”.

Den större skrivuppgiften, delprov C

Hur ofta behöver vi vuxna i allmänhet skriva en längre sammanhängande text? För de flesta människor är det säkert inte särskilt ofta – i stället behöver vi anteckna, skriva ner punkter, göra korta kommentarer osv. Men, och det är en poäng, vi behöver känna att vi skulle kunna skriva såväl brev som insändare eller debattsvar, levnadsbeskrivningar eller redogörelser av olika slag när så behövs. Att elever får arbeta med att skriva olika slag av sammanhängande texter är därför en viktig del av skolans undervisning och avspeglas också i provuppgifterna. Den vägen för vi också in praktisk genrekunskap genom att i uppgiften formulera hur texten ska kunna användas: som krönika, som artikel i en ungdomstidning, som novell osv. Kraven på ”genreträff” får inte ställas för högt, men det är ändå en viktig markering för eleven att det som skrivs aldrig kommer till i ett vakuum utan har ett syfte och en, låt vara fiktiv, mottagare.

Vi försöker exempelvis skilja ut novellen från vilket berättande som helst, eftersom genren kräver en viss litterär förmåga och någon medvetenhet om hur en novell är uppbyggd. Också i fall av annat litterärt experimenterande måste ju läraren vara generös i bedömningen av hur eleven klarat att träffa genren.

Bedömningen av elevtexterna är kvalitativ, där textens fokus, innehåll, sammanhang, uppläggning, språkliga kvalitet (ordförråd, meningsbyggnad, stil) samt skribentens hantering av skrivregler (skiljetecken, styckemarkering, stavning) är de viktigaste bedömningsgrunderna.

En jämförelse av provresultaten på de olika delproven för elever som läser svenska och svenska som andraspråk

Eftersom nästan hälften av det material som skickats in till provgruppen i år hänför sig till elever som läser svenska som andraspråk öppnas en möjlighet att jämföra provresultat för elever som läser svenska och svenska som andraspråk.

Muntligheten är det delprov som störst andel elever klarar med godkänt resultat. Det är också det delprov där resultaten skiljer sig minst åt mellan elever som läser svenska och svenska som andraspråk. Sammantaget är det 4 procent av eleverna som inte uppnår godkänt resultat på delprovet, 2 procent av dem som läser svenska och 8 procent av dem som läser svenska som andraspråk. En av anledningarna till att så många klarar detta delprov kan vara att eleverna har möjlighet att styra in samtalen på sådant som de är intresserade av i de inlästa texter de lyssnat till. För alla elever, men alldeles särskilt för andraspråkseleverna, är det en fördel att kunna fokusera på det man behärskar innehållsmässigt och språkligt. Det är också troligt att många andraspråkselever har utvecklat en strategi för att kunna förstå sammanhang i stora drag och inte fastna vid mindre betydelsefulla ord och uttryck som de inte förstår. Förmågan att se helheten, trots att man inte förstår alla detaljer, får genomslag i samtal som man själv är med och styr. Dessutom kan det vara så att elever som läser svenska som andraspråk i ännu högre grad än elever som läser svenska har nytta av att samtala om texter. Den förberedande diskussionen i grupp kan vara ett sätt för dessa elever att få prova hypoteser om textinnehåll och förhandla om ords betydelser och denna diskussion gör eleverna säkrare inför den slutliga presentationen. Resultaten från det muntliga provet pekar i riktning mot att elever som läser svenska som andraspråk har nytta av att bearbeta texter i grupp i stället för att lämnas ensamma med texter. Denna slutsats ter sig än mer uppenbar mot bakgrund av de betydligt sämre resultaten på provet Att läsa och förstå, delprov A.

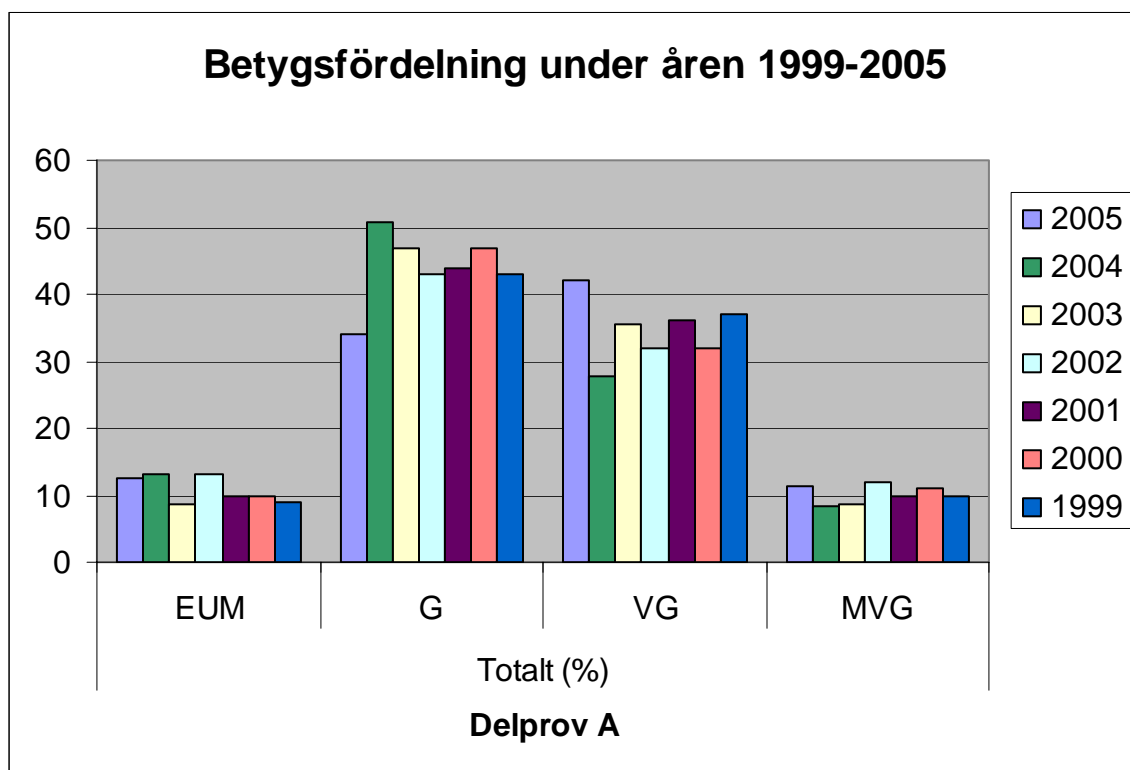
Riktigt alarmerande är andelen andraspråkselever som inte uppnår godkänt resultat på delprov A, Att läsa och förstå. Hela 39 procent av dessa elever uppnår inte målen. Denna

siffror bekräftas av Skolverkets totalinsamling av provresultat där procentsatsen är drygt 40 procent. Motsvarande siffra för svenska elever är cirka 13 procent i såväl provgruppens insamlade material som i Skolverkets sammanställning. Alla elever ska innan provet genomförs ha haft möjlighet att läsa texthäftet och diskutera innehållet under en eller ett par lektioner. För elever som läser svenska som andraspråk kan denna förberedelse tid utökas. Från provgruppens sida vill vi framhålla vikten av att den möjligheten tas till vara. Frågan är varför elever som läser svenska som andraspråk, trots möjligheten till omfattande förberedelser inför detta prov, ändå misslyckas i så stor omfattning. Om elever i år 9 generellt sett har så här svårt att förstå skriven text, är detta säkert en del av förklaringen till att så många andraspråkselever har svårt att uppnå godkända betyg i flera skolämnen, där det verkligen är viktigt att inte bara kunna läsa utan också att förstå ofta ganska stora textmängder.

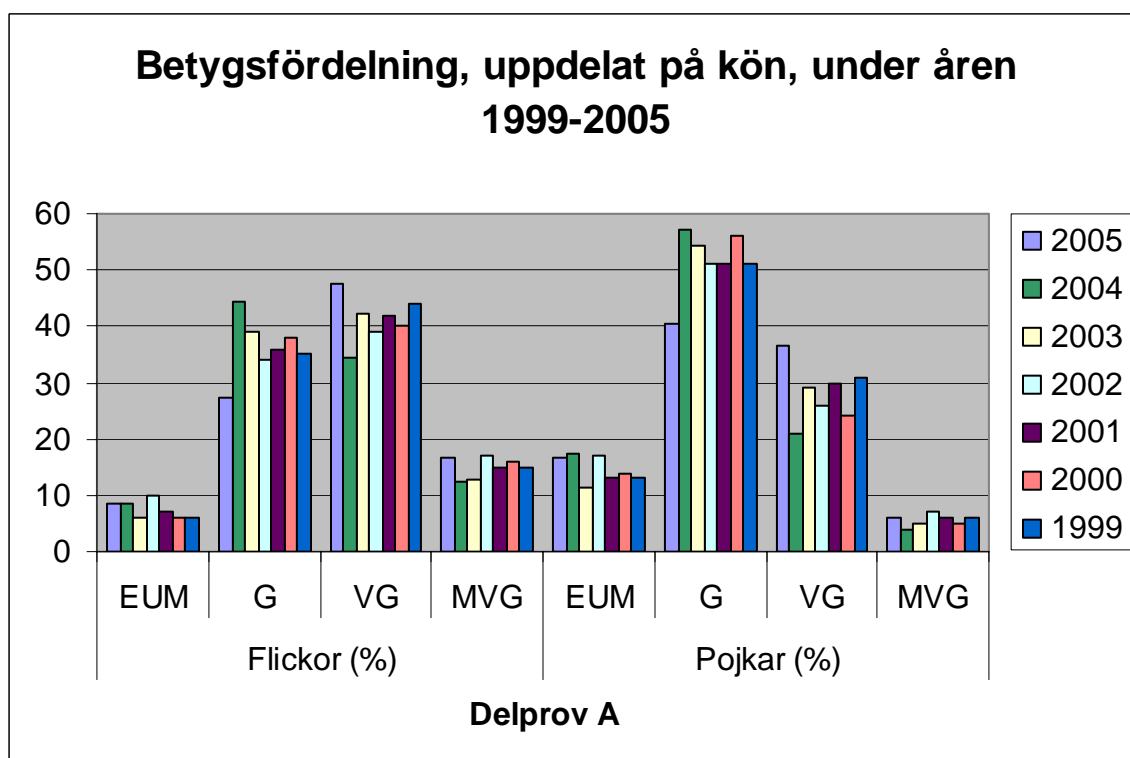
Den möjlighet att själv påverka innehåll som det muntliga delprovet ger, finns även i delprov C, det skriftliga provet. Eleverna får fyra olika skrivuppgifter att välja mellan och när ämnesvalet är gjort väljer de också hur de ska utforma sin text språkligt och innehållsmässigt. Skillnaderna mellan de elever som läser svenska och de som läser svenska som andraspråk är dock större i skrift än i tal. Så mycket som 23 procent av andraspråkseleverna uppnår inte målen i det skriftliga provet, medan 8 procent av dem inte når målen i det muntliga provet. Den vinst som samtalet och samarbetet kring uppgiften tycks ge andraspråkseleverna i det muntliga delprovet finns inte med i skrivuppgiften.

Hur bra läser eleverna?

Ungdomars läsförmåga är i dag föremål för stor uppmärksamhet. Att kunna läsa säkert är betydelsefullt för alla människor i vår del av världen. Även om svenska 15-åringar har klarat sig ganska bra i internationella undersökningar (PISA 2000, 2003) finns det minst två skäl till viss oro. Det ena är att de bästa resultaten internationellt gäller ganska korta faktatexter som är förhållandevis enkla att ta till sig men kräver mindre av elevens egen reflektion än andra slags texter. Det andra är att pojkar som läser svenska år efter år visar låga resultat i det nationella delprov som prövar hur väl de förstår vad de läser; cirka 15 procent uppnår inte målen i det delprovet, för riket i sin helhet ännu fler, 16 procent. För flickornas del är det för hela riket knappt 8 procent som inte når målen. Resultaten har sett likartade ut under flera år.

Figur 1.1 Betygsfördelning under åren 1999 till 2005 för delprov A (läsförståelsen) i svenska.

Figur 1.2 Betygsfördelning under åren 1999 till 2005 för delprov A (läsförståelsen) i svenska, uppdelat på kön.

Det är alltså inte enstaka ojämnheter i proven som avspeglas i resultaten. Förhoppningsvis kommer satsningar på att tidigt fånga upp svaga läsare att snart bära frukt. Läsundervisningen slutar ju inte när eleverna knäckt läskoden och tycks klara sig och sin läsning på egen hand. Tvärtom behövs sådan undervisning långt upp genom skolåren, i synnerhet som textmängden i olika ämnen snabbt ökar i omfattning.

Efter provet 2004 gjorde provgruppen en liten studie för att försöka förstå resultaten i delprovet Att läsa och förstå på [Skolverkets hemsida](#). Uppgifter där rätt alternativ ska markeras med kryss kan tyckas enkla, men om alternativen är tvåledade måste en hel del tankeverksamhet till för att lösa dem. Svaren visar att många elever bara uppmärksammat första ledet i alternativen och svarat därefter. Även elever som i övrigt lyckats bra kan missa sådana uppgifter. Om svaret måste sökas på mer än ett ställe i texten svarar flera elever ofullständigt, något som kan antas bero på ovana att överblicka texten som helhet. Man kunde kanske hävda att sådana uppgifter inte borde förekomma i ett prov, men vore det inte en för lättvindig slutsats? Är det inte just säker läsning och överblick som är betydelsefulla komponenter i läsförmågan och en del av innebörden i kursplanens formuleringar om begreppet reflektion?

Faktauppgifter däremot bedöms i allmänhet ligga på nivå 1 på den kontinuerliga skalan 0–3 för bedömning. De kan ändå vara krävande, som påpekas i anvisningarna till läraren, men svaret går i regel att finna på ett ställe och förutsätter vanligen inte att hela texten måste överblickas.

Ibland kan det vara svårt för eleverna att förstå hur mycket de ska skriva. Vi ser också av elevlösningarna att många elever tycks tro att ju mer text i svaret desto bättre. Så är det vanligen inte. Utrymmet för svar ger en antydning om vilket omfång som är rimligt. I vårt [kommentarmaterial](#) på Skolverkets hemsida, exemplifieras jämlånga svar som är kvalitativt olika. Men anvisningarna till eleverna i proven framöver ska kanske starkare betona kvaliteten framför kvantiteten.

Hur bedömer lärarna?

En kvalitativ bedömning ställer höga krav på bedömaren, särskilt om det gäller uppgifter i läsförståelse där många av frågorna kräver öppna svar. Läraren/bedömaren har riktlinjer att gå efter: exempelsvar på olika kvalitetsnivå, en precisering av det som bedömningen ska inriktas mot, exempel på bedömningar av hela läsförståelseprovet för olika betygssteg samt riktlinjer för hur de olika betygsstegen skiljer sig från varandra. Ändå är det krävande att bedöma uppgifter som prövar förståelse.

En springande punkt är om bedömningen är pålitlig, det vill säga att olika bedömare bedömer på samma sätt och i enlighet med anvisningarna. Ett sätt att ta reda på detta är att engagera nya bedömare som granskar och jämför bedömningen av ett antal uppgifter. I rapporten från provet 2004 redovisade vi en granskning av den så kallade bedömarreliabiliteten, alltså i vilken utsträckning bedömarna var samstämmiga i sin bedömning. Resultatet visade att bedömningen avvek från anvisningarna i drygt 10 procent av svaren och att bedömningen i mer än hälften av dessa fall var strängare än vad anvisningarna avsett. Det är ganska imponerande att bedömande lärare är så samstämda!

I 2005 års prov har vi inte gjort någon liknande studie, men med ledning av vad vi sett vid genomgång av elevlösningar och genom bedömargruppens arbete är lärarnas bedömning god och pålitlig. I anslutning till proven får provgruppen svara på en rad frågor om bedömning av provet Att läsa och förstå. En av de vanligaste är att eleven givit

ett svar som i och för sig är helt rimligt men där bedömningsunderlaget saknar likartade exempel. I sin tur beror det ofta på att svar av det slaget inte dykt upp i utprovningarna eller varit sällsynt där. Då får hakparenteserna i anvisningarna räcka. Andra frågor kan gälla provkonstruktörernas brist på tydlighet som ibland innebär att uppgiften kan tolkas alltför vitt, något som vi självklart beklagar och ständigt försöker vara uppmärksamma på.

Att bedöma elevtexter i delprov C är lärare vana vid och det har inte framkommit några speciella svårigheter på det området för just 2005 års prov. Tid för sambedömning av texter och avstämning mellan klasser och ibland även skolor är dock en bristvara. Från provgruppens sida kan vi bara framhålla värdet av sådan bedömning och nämna att många skolor lyckas få tid för sådana arrangemang.

Skrivuppgifterna har bedömts som "bra" av 41 procent av lärarna som besvarat enkäten och som "ganska bra" av 46 procent. Uppgifterna "Spelar roll", "Alla mina språk" och "Berättelsernas värld" har var och en lockat 37, 30 respektive 28 procent av eleverna. Den krävande uppgiften "Språkets makt" däremot har bara 5 procent av alla elever valt att behandla. I praktiken har alltså eleverna valt mellan tre uppgifter. Bland flickor har "Spelar roll" varit mest populär (45 procent) och bland pojkar "Alla mina språk" (36 procent). Intressant är att könsfördelningen är nästan jämn i "Berättelsernas värld" (27 procent flickor och 30 procent pojkar). De högsta betygen har däremot flickor med svenska som modersmål (51 procent VG + MVG) medan motsvarande för pojkar är avsevärt lägre (29 procent). Betygsskillnaderna är dock mindre i skrivuppgiften än för uppgifterna i läsförståelse.

Av lärarenkäten framgår att eleverna över lag haft lätt att välja ämnen och komma igång med skrivuppgifterna. Lärarna skriver exempelvis: *Alla elever kom igång ganska fort, Bra utbud, Breda ämnen, lätta att skriva om* och *Det fanns ett ämne för alla, både lättare och lite att bita i*. Instruktionerna till skrivämnena har dock av vissa elever upplevts som otydliga och några lärare framhåller i enkäten att det krävs en noggrann genomläsning för att uppfatta ämnet rätt. En del elever hade exempelvis under rubriken "Berättelsernas värld" skrivit egna berättelser i stället för att beskriva starka intryck från läsoplevelser de haft. Svenskämnet är ett sammanvävt ämne och även skrivuppgiften kräver ett visst mått av läsförståelse. En lärares kommentar till instruktionerna till skrivuppgifterna lyder *De visar om eleverna kan läsa innantill*. Att det finns olika uppfattningar om ämnens svårighetsgrad framgår också av enkätsvaren. En lärare skriver att ämnena är *krångliga och snäva* medan en annan tycker att det är positivt att eleverna får *stort utrymme för egna idéer och kreativitet*. En lärare tycker att ämnena sinsemellan är för lika, medan en annan tycker att det är ett *bra utbud av ämnen* och att skrivämnena erbjuder *utmaningar*. En återkommande synpunkt är att man inte vill att eleverna ska skriva på tid. Många lärare arbetar processinriktat och eleverna brukar få skriva utan tidspress. Eleverna brukar också ges möjlighet att bearbeta sina texter innan de bedöms. Vid ett nationellt prov är det dock viktigt att eleverna får tillfälle att visa sin förmåga att använda sin skrivvana i en annan situation.

En i provsammanhang ganska ny genre är krönikan, vars form orsakat visst huvudbry i skolorna. Lärare ringer ibland och menar att de inte hinner undervisa om allt och det är vi från provgruppen helt klara över. Däremot kan det ju vara idé att diskutera vilka slags texter (genrer) som finns representerade i texthäftet och om det är möjligt att urskilja något typiskt för varje slag. I elevtexterna som skickats in till provgruppen framgår det tydligt att eleverna har kläm på en hel del: i vilken stil (genre) repliker lämpligen ingår, när retoriska drag som en inledande fråga passar, hur en artikel kan vara uppbyggd osv. Forskare menar att genrespecifika drag lärs in just genom att man läser olika slags texter

och mera i förbigående iakttar/känner igen/pratar om det typiska – alltså inte uttryckligen undervisas om sådana drag.

Ämnesinstruktionerna kan säkerligen utvecklas från provgruppens sida. De ska vara till inspiration och hjälp för eleven utan att hämma kreativiteten och binda tanken.

De övergripande uppgifterna i delprov A

Text är inte bara skriven text av alla slag utan också bilder och andra uttrycksformer. I de nationella proven för elever i alla åldrar arbetar vi medvetet med konstbilder. I rapporteringen av 2004 års prov har vi skrivit en del om hur bilderna uppfattats och hur eleverna hanterat att koppla text till bild eller att kommentera enskilda bilder. I provet 2005 ingår också en uppgift där ett citat eller en dikt kunde förknippas med en bild. Möjligheter att koppla ihop två texter och motivera sambandet är en annan övergripande uppgift liksom att formulera en fråga som passar till texterna i häftet och hela temat Dialog. I dessa uppgifter är motiveringarna det centrala, inte vilka texter eleverna väljer. Nästan alla elever försöker lösa sådana uppgifter, som ju är ganska krävande, medan de kan hoppa över andra och enklare.

Många elever har givit mycket intressanta svar på dessa övergripande uppgifter och särskilt på den som går ut på att formulera en fråga i anslutning till häftet och motivera den. De följande exemplen är skrivna av lika många flickor som pojkar och har olika kvaliteter. Det är inte kvaliteterna i sig vi vill belysa, utan att svaren på uppgifter av det här slaget visar hur ungdomar faktiskt kan använda litteratur, själva reflektera, jämföra och dra slutsatser. Alla är inte lika skickliga, men den som går igenom ett stort antal elevsvar gör minst två reflektioner: dels att vissa texter uppfattas som angelägna och aktuella och därför användbara för jämförelser, dels att somliga elever verkar vana vid att reflektera över texter de läser, andra inte.

En elev ställer frågan: *Vilka förändringar sker och när sker dom ungefär, är det olika från person till person? Många dikter och texter tar upp barn och förändringar och gamlas roll i barns liv osv. Man genomgår förändringar hela livet men man märker dom inte själv.*

En annan elev skriver så här: *Varför kan man inte få lära sig att vara och klara sig själv? Håller vuxna på att hålla handen alltför länge på ungdomar så kommer de inte att klara sig. Den här frågan har samband med texthäftet för att den diskuterar samma sak som i texten "Ett eget rum..."*

Ytterligare en annan elev fokuserar temat så här: *På vilka olika sätt kan man föra en dialog? I häftet får vi läsa en massa olika exempel på olika sätt att föra en dialog, t.ex. genom ett gemensamt intresse, genom slangen, och kroppsspråket. Det är viktigt att förstå att man kan "prata" på olika sätt, inte bara med ord. Därför är denna fråga mycket viktig.*

En andraspråkselev skriver följande: *Är kroppsspråk viktigt? Språket är väldigt viktigt i samhället. För att förstå varandra behöver man språket. Men man kan också kommunicera vid kroppsspråk eller teckenspråk. Det är viktigt att diskutera den här frågan för idag många människor reser till olika länder som talar olika språk.*

En annan andraspråkselev formulerar sig så här: *Behöver man en annan person att ha en dialogue? Eller kan vi ha inner dialoger med oss själva? Böcker, ord, dikter, språket – alla visar olika sätt att kommunicera och ibland behöver vi inget språk (Peter – Rashid).* Namnen anspelar på en text i häftet där två pojkar förstår varandra utan så många ord.

Krönikan om föräldrar och barn som ingår i texthäftet har givit rikligt underlag för jämförelser med andra texter. Flera elever har kopplat ihop den med utdraget ur *Sommarboken* av Tove Jansson, som skildrar hur farmodern tar med sitt barnbarn på en olovlig tur till klippor och djupt vatten. Så här skriver en elev om den kopplingen, sedan hon förklarat vilka texter hon valt: *Texten handlar om farmor som vågar släppa taget och Sofias pappa som inte vågar. Likheter mellan de här texterna är att föräldrar måste våga släppa taget från deras barn.*

Det är alltså få elever som hoppar över någon av de övergripande uppgifterna. Både de elevsvar vi har visat här och övriga, liksom lärares kommentarer, pekar på att just dessa uppgifter ger eleverna goda möjligheter att använda sin språkliga förmåga, något som eleverna själva också tycks anse. I bedömargruppen och i andra sammanhang där lärare träffas finns det anledning att diskutera om antalet större uppgifter borde utökas på bekostnad av mindre omfattande. Samtidigt är det krävande för lärarna att bedöma dessa uppgifter. Synpunkter på detta mottages gärna av provgruppen!

Avslutande reflektioner

I stort sett tycks provet i svenska och svenska som andraspråk för år 9 fungera bra. Lärarna rapporterar ofta att eleverna tyckt att uppgifterna varit intressanta och rent av roliga när den värsta nervositeten lagt sig inför ett prov som alla elever i hela Sverige gör och dessutom på samma dag. För egen del framhåller lärarna ofta att de fått sin preliminära bedömning av elevernas förmåga bekräftad men också att det alltid är några elever vars resultat avslöjar förmågor eller oförmågor som läraren inte tidigare observerat.

För elevernas del ger ett större prov i ämnet ett tillfälle att få visa vad man kan. Vetskapen om att alla elever i hela Sverige gör samma prov och bedöms efter enhetliga principer känns tryggt och rättvist. Att inga bedömningsanvisningar kan vara fullkomliga är visserligen ett faktum, men likvärdigheten i bedömning är ändå betryggande stor.

Samtidigt är bedömningen av provuppgifterna krävande och tar tid och om då inte så mycket ny information kommer fram via provet kan många tycka att vinsten med ett prov är liten. Vissa uppgifter kan också vara problematiska för vissa elever. Anvisningar om exempelvis anpassning i tid kan uppfattas som otydliga och vissa lösningsförslag ibland, särskilt i läsförståelsedelen, kontroversiella.

I provgruppen och i de bedömargrupper vi samarbetar med strävar vi ständigt mot större tydlighet i alla provdelar. Vi tar vara på synpunkter från lärare som ringer eller skriver. Men ett prov som ska spegla något så komplext som elevers språkförmåga kan inte göras hur kort eller lättbedömt som helst om det ska ge trovärdig information – men det kan å andra sidan alltid förbättras.